

2025

DOSSIER #60

A CERÁMICA COMO ALTERNATIVA ECOLÓXICA AO PLÁSTICO NOS HORTOS

Introducción: A cerámica e a sustentabilidade

A cerámica é un dos materiais máis antigos e nobres empregados pola humanidade. A súa orixe remóntase a miles de anos, cando se descubriu que a arxila, ao ser modelada e cocida ao lume, adquiría unha dureza e resistencia excepcionais.

Na actualidade, a cerámica recupera protagonismo como **alternativa ecolóxica** aos **plásticos**, especialmente en ámbitos como a xardinaría e os hortos urbanos. As súas propiedades —durabilidade, neutralidade química, porosidade e orixe natural— fan dela unha opción respectuosa co medio ambiente.

Nos hortos ecolóxicos, onde se procura reducir a contaminación e fomentar a economía circular, o uso de **materiais cerámicos** permite:

- Substituír macetas de plástico por recipientes máis duradeiros e biodegradables.
- Empregar refugallos cerámicos (tellas, ladrillos, azulexos rotos) en sistemas de drenaxe ou control de pragas.
- Favorecer unha estética natural e coherente co entorno.

Materiais cerámicos: tipos e propiedades

A base da cerámica é a arxila, un material natural formado por silicatos de aluminio hidratados. Dependendo da súa composición e da temperatura de cocción, obtemos distintos tipos de cerámica:

Tipo de cerámica	Temp. de cocción	Propiedades	Exemplos de uso
Terracota	800 - 1000°C	Porosa, cor avermellada, boa transpiración	Macetas, tellas, ladrillos
Gres	1200 - 1300°C	Compacta, resistente á auga, cor gris ou beis	Vasos, recipientes, pavimentos
Porcelana	>1300°C	Moi dura, branca, non porosa	Pezas finas, decoración
Maiólica ou faianza	900 - 1100°C	Superficie esmaltada, decorativa	Azulexos, pratos, adornos

Para o uso en hortos, **a terracota e o gres** son as opcións máis axeitadas pola súa resistencia e transpirabilidade.

Beneficios demostrados

A produción cerámica pode adaptarse a diferentes niveis de tecnificación, desde o traballo artesanal ata o industrial. Nos proxectos de hortos ecolóxicos, recoméndase promover **técnicas manuais e locais**, que reduzan o impacto ambiental e fomenten o coñecemento tradicional.

Preparación da arxila

- **1. Recolección:** a arxila pódese obter de solos ricos en minerais finos.
- **2. Limpeza e amasado:** elimínanse pedras, raíces e impurezas, e engádese auga ata acadar unha masa plástica.
- **3. Reposo:** a arxila déixase repousar para mellorar a súa traballabilidade.

Modelado

As técnicas principais son:

- **Modelado a man:** enrolado, placas, pellizco ("pinch").
- **Torno cerámico:** para pezas simétricas, como macetas.
- **Moldeado:** mediante moldes de xeso, útil para producións repetitivas.

Secado

As pezas deben secar lentamente á sombra e en lugar ventilado, evitando correntes de aire que poidan provocar fendas.

Cocción

A cocción realízase en forno cerámico:

- **1. Primeira cocción ou bizcochado (900–1000 °C):** consolida a peza.
- **2. Esmaltado (opcional):** aplícase unha capa de esmalte para impermeabilizar.
- **3. Segunda cocción:** fixa o esmalte e confire resistencia final.

Aplicacións cerámicas no horto ecolóxico

Macetas e recipientes

- As **macetas de terracota** permiten unha boa aireación das raíces e regulan a humidade do substrato.
- Poden elaborarse con formas tradicionais ou innovadoras (módulos apilables, sistemas de autorriego).
- As **vasoiras de gres** son ideais para cultivos que requiren retención de humidade.

Ollas de irrigación (ollas cerámicas ou “ollas de goteo”)

- Son recipientes porosos enterrados preto das plantas que liberan auga lentamente.
- Reducen o consumo hídrico e evitan a evaporación.
- Pódense fabricar con terracota sin esmaltar.

Refugallos cerámicos e control biolóxico

- **Tellas vellas** poden empregarse como **refuxios para caracois e babosas** (“caza-caracois”).
- Colócanse invertidas no chan e retíranse os moluscos pola mañá.
- **Anacos de cerámica rota** serven como drenaxe no fondo das macetas.
- **Ladrillos ou téglulas** poden crear muros secos que acollen insectos beneficiosos.

Decoración e sinalización ecolóxica

- Pódense crear rótulos cerámicos para identificar cultivos.
- O uso de esmaltes naturais e pigmentos minerais permite integrar cor sen contaminantes.

Técnicas de decoración e estilos

A decoración cerámica non só cumpre unha función estética, senón tamén práctica, ao mellorar a durabilidade e facilitar a identificación de pezas.

Técnicas tradicionais

- **Engobes:** capas finas de arxila coloreada aplicadas antes da cocción.
- **Esgrafiado:** raspado do engobe para crear debuxos.
- **Esmaltado:** cobertura vítrea que impermeabiliza.
- **Incisión e impresión:** marcas ou texturas que melloran o agarre e estética.

Estilos e inspiracións

- **Estilo rústico galego:** cores terrosas, formas sinxelas e texturas naturais.
- **Estilo mediterráneo:** combinación de branco, azul e ocre.
- **Estilo ecolóxico contemporáneo:** deseños minimalistas e función prioritaria sobre a forma.

Vantaxes ambientais da cerámica fronte ao plástico

Característica	Cerámica	Plástico
Orixe	Natural (arxilas, minerais)	Derivado do petróleo
Durabilidade	Moi alta	Media - baixa
Degradación	Non libera microplásticos	Libera microplásticos
Impacto ambiental	Baixo, reciclable	Alto, persistente
Apariencia	Natural, estética	Artificial

A cerámica, ademais, pode **reutilizarse ou moerse** para formar novos compostos ou enchidos, mentres que o plástico adoita terminar como residuo contaminante.

Conclusión

A cerámica representa unha **síntese entre tradición e innovación ecolóxica**. O seu uso en hortos sostibles substitúe materiais contaminantes por outros naturais, fomenta a economía local, e conecta as persoas co proceso artesanal da terra ao lume.

Ao recuperar e adaptar as técnicas cerámicas —desde a elaboración de macetas ata sistemas de rego e control de pragas—, contribuímos a crear espazos agrícolas máis **resilientes, fermosos e respectuosos co planeta**.

Bibliografía e recursos recomendados

- **“Manual de cerámica tradicional galega”** – Xunta de Galicia, Departamento de Cultura e Artesanía.
- **“Sustainable Ceramics”** – Robert Harrison, Bloomsbury, 2016.
- **“Permacultura e materiais naturais”** – Asociación Galega de Horticultura Ecolóxica.
- **Museo da Olería de Buño (A Coruña)** – Centro de referencia da cerámica artesanal galega.

HORTOS URBANOS

DA DEPUTACIÓN DE LUGO

